

המשבר כהזדמנות למדיניות תומכת צמיחה: המלצות לממשלה החדשה

פרופ' צבי אקשטיין
ראש מכון אהרן למדיניות כלכלית,
דיקן בית ספר טיומקין לכלכלה
המרכז הבינתחומי הרצליה

כנס שנתי של מכון אהרון
21 יוני 2021

סדר דברים

1. רקע ותעסוקה

2. בעיות מבניות של המשק

3. תקציב עם תרחיש השקעות אופטימי – ניתן לממן
השקעות מגבירות צמיחה ופריון

4. תכניות מרכזיות: **השקעות ציבוריות**

טיוב רגולציה - השקעות פרטיות

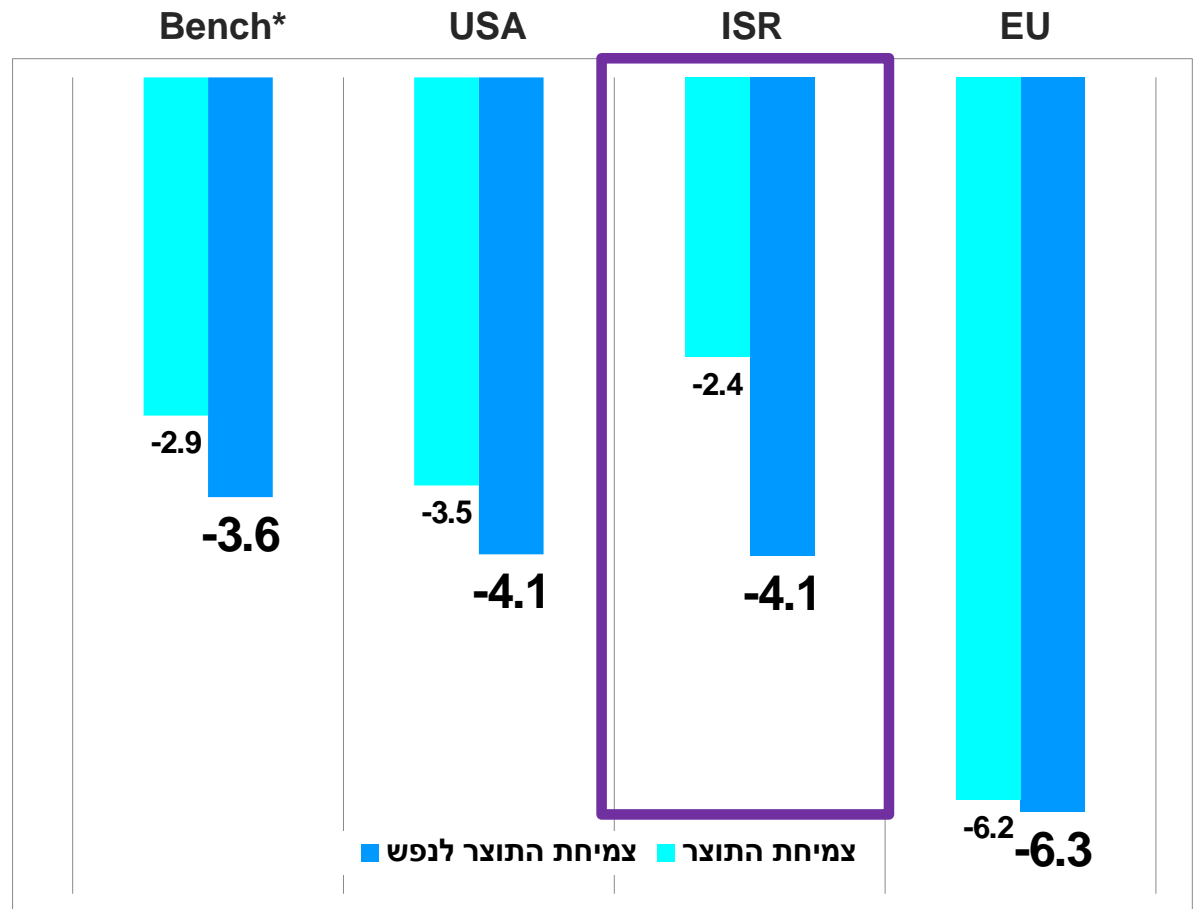
הון אנושי ותעסוקה

דיור

משבר גדול – כמו במדינות דומות

התוצר לנפש בישראל נפגע בדומה למדינות הסמן וארה"ב,
פחות מ - EU

צמיחת התוצר והתוצר לנפש, 2020

תחזית צמיחה אופטימית

GDP Growth(%)*	2021	2022
ISR	6.3	5.0
Benchmark	3.2	3.4
EU	4.4	3.9
USA	6.4	3.5

מקור: IMF, EU, OECD, בנק ישראל

תחזית לחזרה
מהירה –
בצורת V?

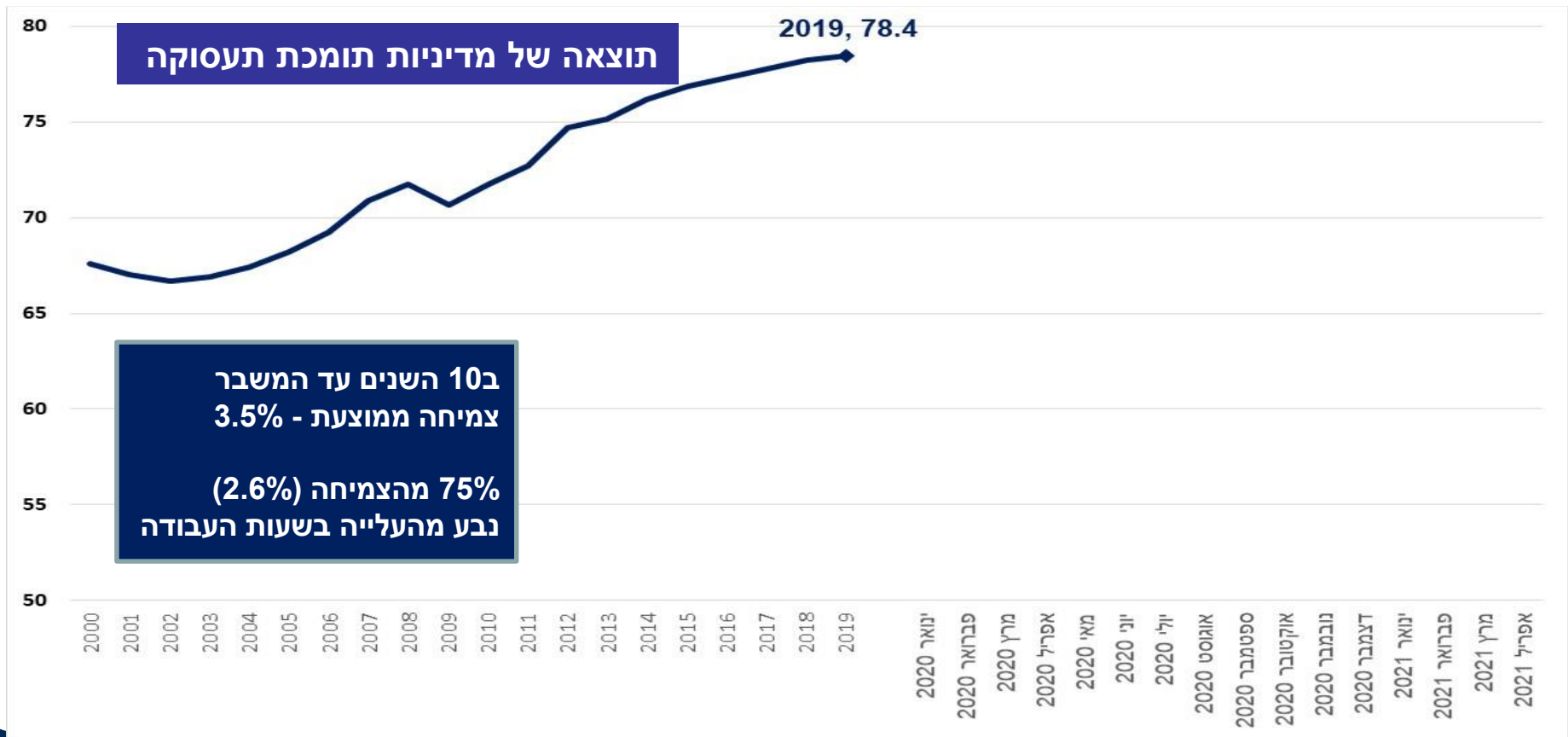
* אוסטריה, דנמרק, פינלנד, אירלנד, הולנד, שוודיה

הפגיעה בתעסוקה גדולה מהפגיעה בתוצר

ממוקדת באוכלוסיות חלשות – ערבים, חרדים וצעירים

שיעור התעסוקה ירד לרמה לפני 10 שנים

שיעור תעסוקה אפקטיבי בישראל, גילים 25-64

Source: Researchers' Adaptations of CBS labor surveys
 Effective employment rate (excluding D.E.A.)

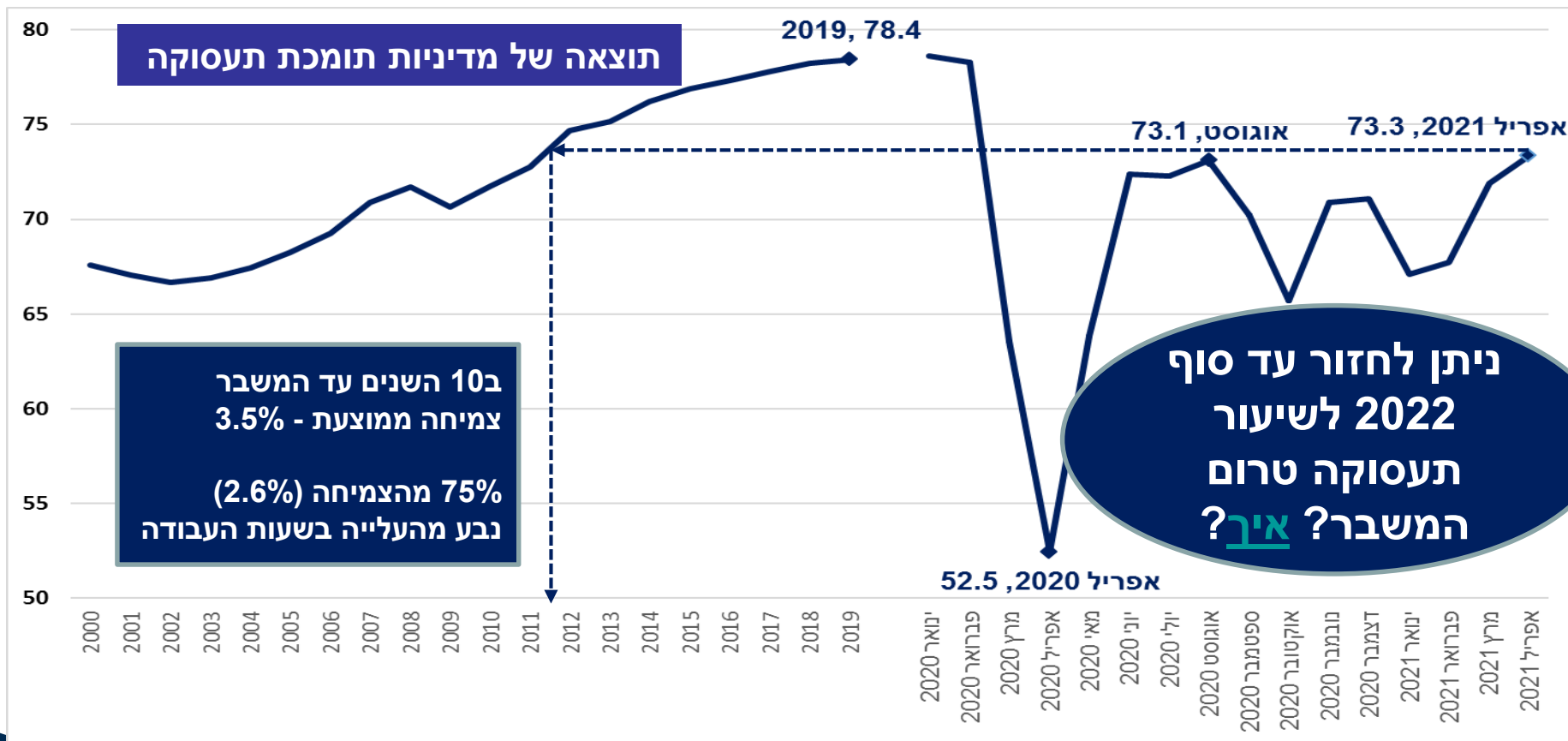
*The monthly reports tend to be more volatile(farther from the truth) than the yearly

הפגיעה בתעסוקה גדולה מהפגיעה בתוצר

ממוקדת באוכלוסיות חלשות – ערבים, חרדים וצעירים

שיעור התעסוקה ירד לרמה לפני 10 שנים

שיעור תעסוקה אפקטיבי בישראל, גילים 25-64

Source: Researchers' Adaptations of CBS labor surveys
Effective employment rate (excluding D.E.A.)

*The monthly reports tend to be more volatile(farther from the truth) than the yearly

המשבר הוא הזדמנות לרפורמות

עקרונות לתכניות מרכזיות:

1. רפורמות משמעותיות שמורידות חסמי צמיחה ארוכי טווח, מעלות פריון ומאיצות צמיחה
2. רפורמות שיש עליהן הסכמה רחבה ויש עבורן תוכניות מוכנות ליישום

תזכורת: שיעור תעסוקה X פריון = תוצר לנפש

הבעיות המבניות של המשק:

פרוק פער פריון של 40% שהוא \$25 לשעת עבודה

• תת השקעה ציבורית, כולל ב – ICT : 30% (\$8)

• תת השקעה פרטית: 35% (\$9)

• הון אנושי: פער של 11% בעיקר בחציון התחתון של מיומנויות - מדדי OECD : 24% (\$6)

הבעיות המבניות של המשק:

פרוק פער פריון של 40% שהוא \$25 לשעת עבודה

- תת השקעה ציבורית, כולל ב – ICT : 30% (\$8)

- תת השקעה פרטית: 35% (\$9)

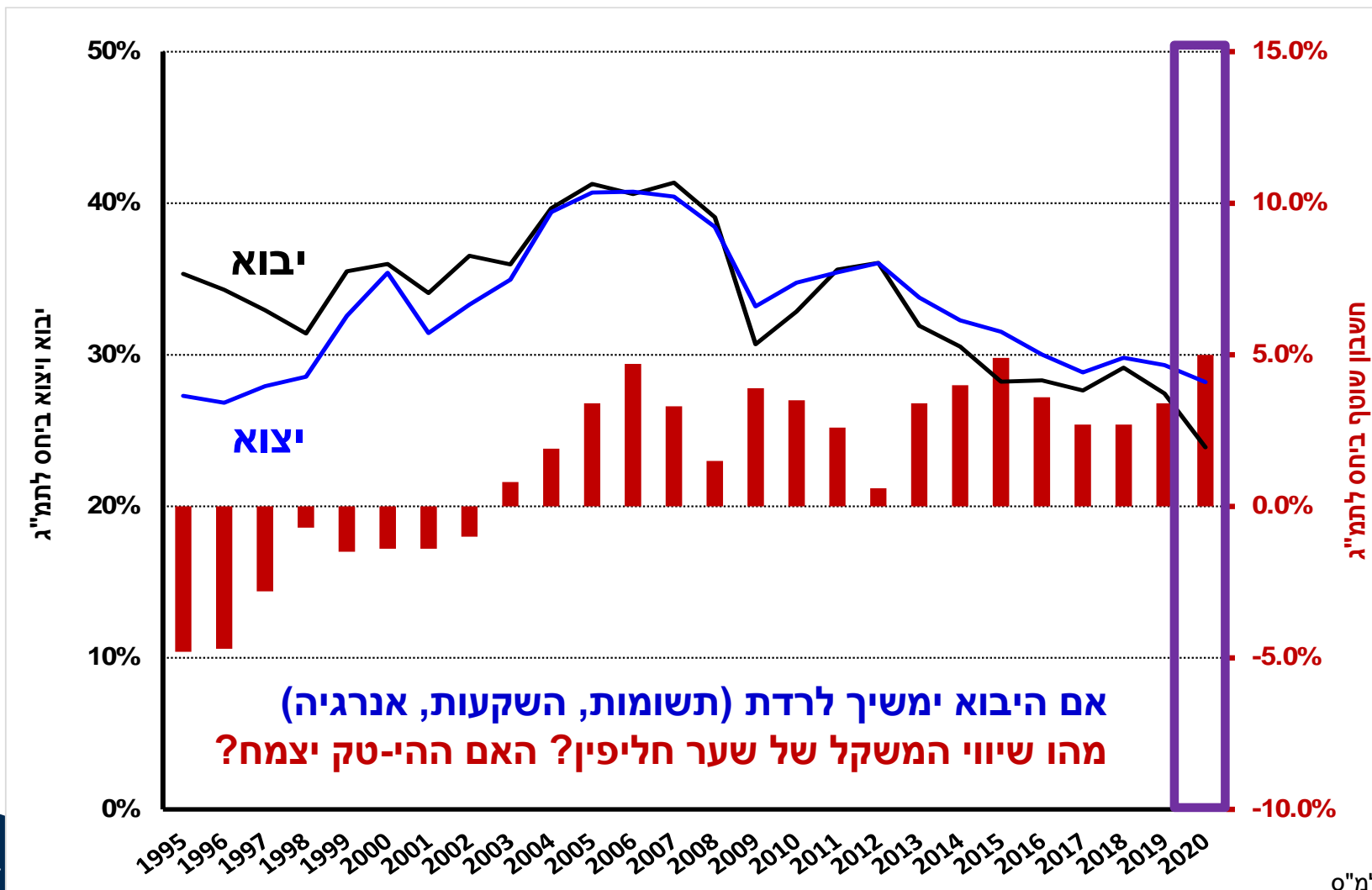
- הון אנושי: פער של 11% בעיקר בחציון התחתון של

- מיומנויות - מדדי OECD : 24% (\$6)

- ירידה בהיקף יבוא תשומת והשקעות ובפתיחות המשק; לחץ מתמשך על התחזקות השקל

פתיחות לסחר: ירידה מתמשכת מרמה נמוכה, עודף בחשבון שוטף, לחץ מתמשך על התחזקות השקל

יצוא ויבוא (סחורות ושירותים) וחשבון שוטף כאחוז מתמ"ג

הבעיות המבניות של המשק

- תת השקעה ציבורית, כולל ב - ICT
- תת השקעה פרטית
- הון אנושי: פער של 11% בעיקר בחציון התחתון של מיומנויות - מדדי OECD
- ירידה בהיקף יבוא תשומת והשקעות ובפתיחות המשק; לחץ מתמשך על התחזקות השקל

התוצאה: פער ענק בפריון. ישראל נמצאת בפער של 40% (25) דולר לשעת עבודה) מול מדינות מפותחות (מדינות סמן)

היתרון הגדול: ריבית נמוכה וחוב תוצר נמוך – זמן להשקעה

המלצה מרכזית לתקציב: הגדלת ההשקעות הציבוריות בכ 2% תמ"ג

התרחיש הנבחן: הגדלת ההוצאה הציבורית ב-2 אחוזי תוצר בשנה עד לשנת 2030 למימון השקעות בהתאם לתוואי מדיניות מומלץ:

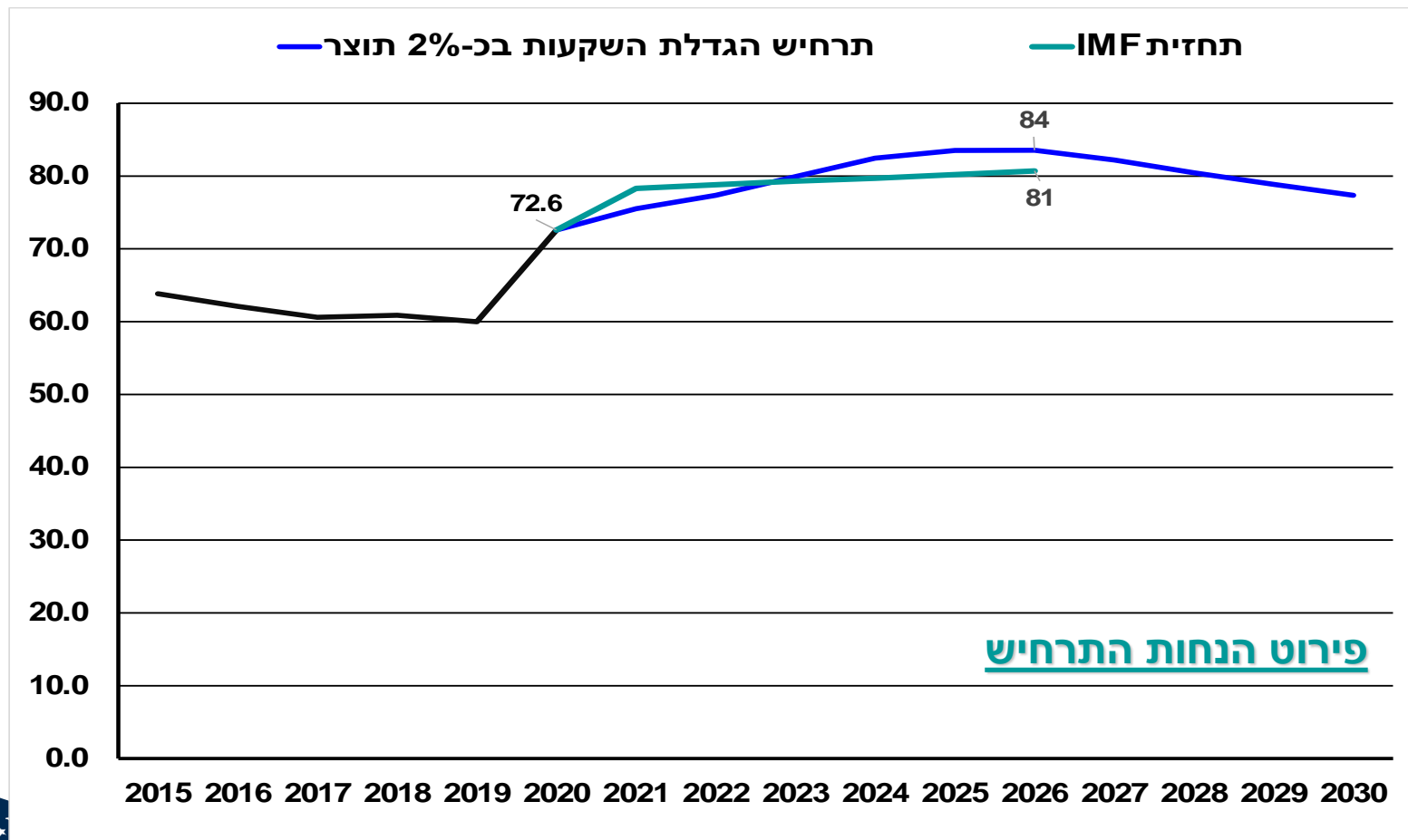
- **הגרעון: הגדלה** בכ-2 אחוזי תוצר בשנים 2022-2024: ללא שינוי במיסים
- **הגרעון: החל משנת 2025 חזרה הדרגתית לגרעון 3.5%** (ראשוני ללא ריבית 1.5%) בשנת 2028, עם התאמת מערכת המס במידת הצורך
- **צמיחה: תחזיות בנק ישראל 2021-22***; 2023-24: 3.0 ראלי; 2025-6 3.5 ראלי; 2027-2030: **4.0 ראלי** (מדיניות תומכת פריון)
- **הריבית על גיוס החוב לא תעלה מעבר לצפוי היום על ידי בנק ישראל**
- **ללא שינוי משמעותי במסגרות התקציב 2021**

* תחזית בנק ישראל עבור צמיחה ריאלית: שנת 2021: 6.3%, שנת 2022: 5.0%

התרחיש ליחס חוב - תוצר ללא סיכון מאקרו

יחס חוב-תוצר ב-2026: 84%, ב-2030: 77%

תרחיש יחס חוב תוצר עד לשנת 2030

המשבר הוא הזדמנות לרפורמות: במה להתמקד?

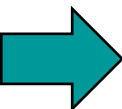
להקדים ולזרז רפורמות ותכניות שישפיעו על התחומים שזוהה בהם חוסר משמעותי כדי להעצים פריון והקטנת עוני:

- הון ציבורי: תחבורה ציבורית, תשתיות לדיור ומבנים ← פריון, יבוא
- קידום דיגיטציה וחדשנות: בשירותי המגזר הציבורי לעסקי והאישי ← פריון
- שיפור קלות עשיית עסקים: הורדת חסמי יבוא, הגברת תחרות ← הגדלת השקעות בעסקים מקומיים ← ירידה ביוקר מחיה ← פריון, יבוא
- דיור: רפורמה במיסוי רשויות מקומיות, הפרטת קרקעות, בינוי בחברה ערבית ← הורדת יוקר מחיה לצעירים
- תעסוקה: יעדי ותכניות ועדת תעסוקה 2030
- חברה ערבית: תכנית אסטרטגית כוללת לחברה הערבית: חינוך, תשתיות, פשיעה, תעסוקה, צעירים, בינוי ועוד ← צמיחה והקטנת עוני

תודה

דרושה בדחיפות: מדיניות תעסוקה כוללת

- חלק מרכזי בתוכנית כלכלית עם חזון של **צמיחה וצמצום העוני** (נתמכת במסגרת תקציבית ל-2021-22 למימושה)
- להתמקד ביעדי **תעסוקה ותוכניות למימושם:**
- **יעדים מיידיים: חזרה לתעסוקה של סוף 2019** (78% בגילאי 15-25 עד סוף 2022 ויעדי משנה לפי אוכלוסיות, מגדר
- **ביטול כל ההטבות לחל"ת** תוך זמן קצר (2-3 חודשים) וחזרה לתנאי אבטלה והבטחת הכנסה של לפני המשבר
- **יעדי תעסוקה ותוכניות במסגרת משרד תעסוקה על פי ועדת 2030**

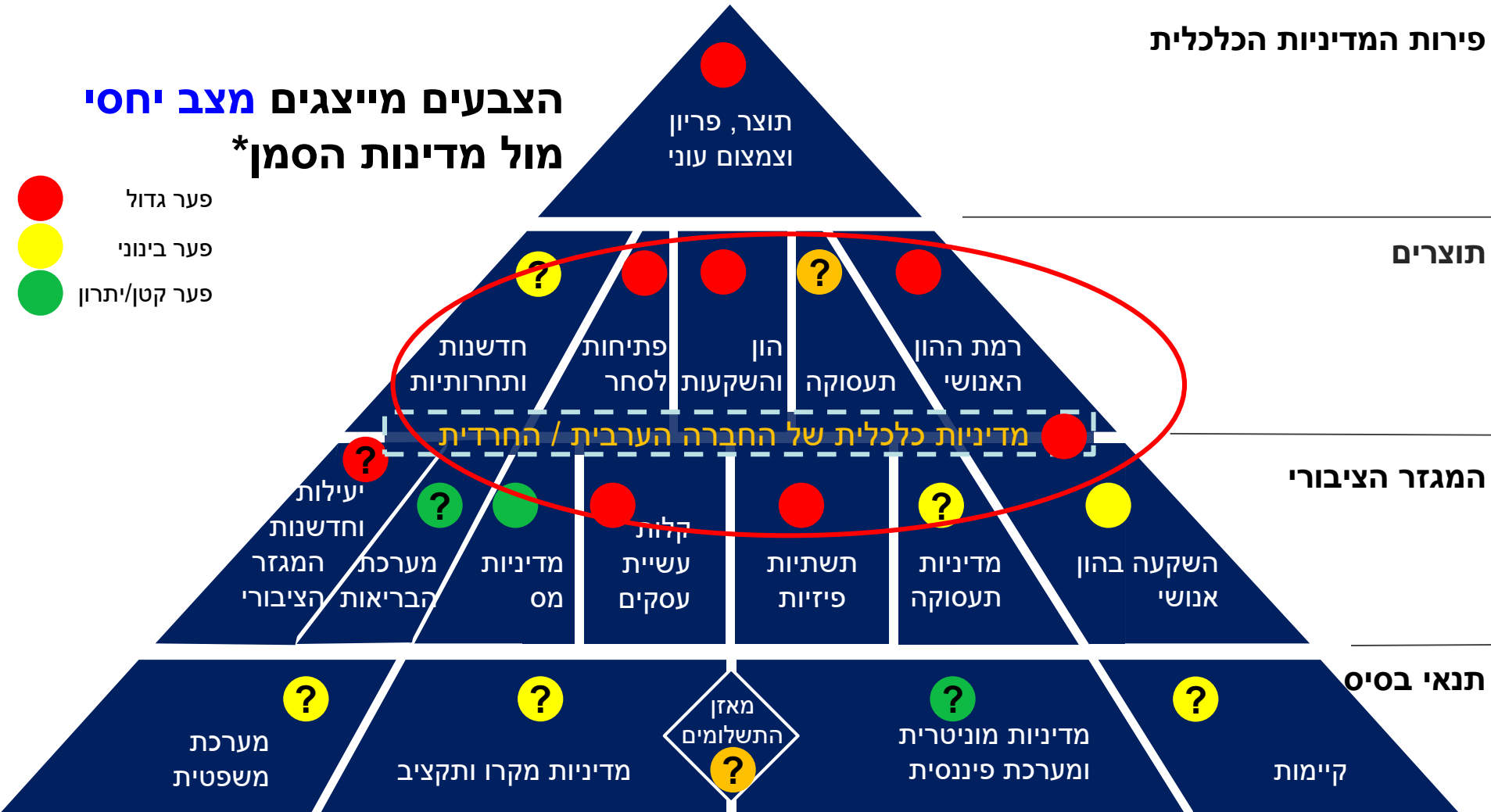

פירמידת הצמיחה - זיהוי נקודות החולשה

פירות המדיניות הכלכלית

הצבעים מייצגים מצב יחסי מול מדינות הסמן*

- פער גדול
- פער בינוני
- פער קטן/יתרון

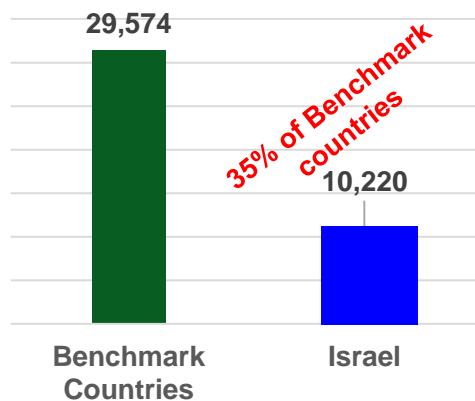
*מדינות סמן: אוסטריה, דנמרק, שבדיה, פינלנד, הולנד ואירלנד.

הבעיות המבניות של המשק:

פרוק פער פריון של 40% שהוא \$25 לשעת עבודה

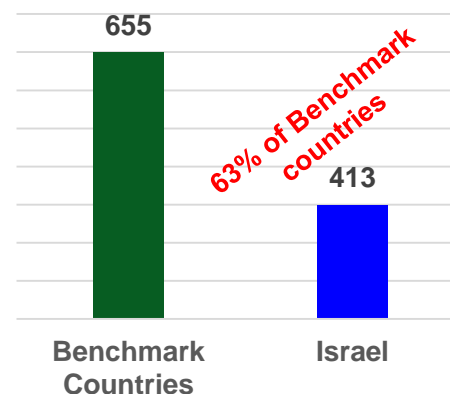
• תת השקעה ציבורית, כולל ב – ICT : 30% (\$8)

הון ציבורי לנפש רק 35% ממדינות הסמן

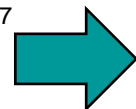

Public capital (ex. ICT) per capita, 2010 US\$, PPP, 2017

הון ICT ציבורי לנפש רק 63% ממדינות הסמן

ICT public capital per capita, 2010 US\$, PPP, 2017

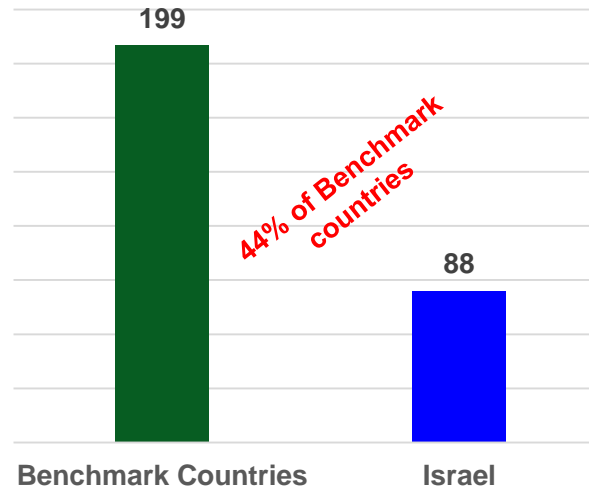
הבעיות המבניות של המשק:

פרוק פער פריון של 40% שהוא \$25 לשעת עבודה

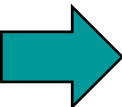
- תת השקעה ציבורית, כולל ב - ICT

- תת השקעה פרטית: 35% (\$9)

הון פרטי לשעת עבודה
פחות ממחצית ממדינות הסמן

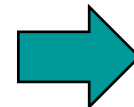
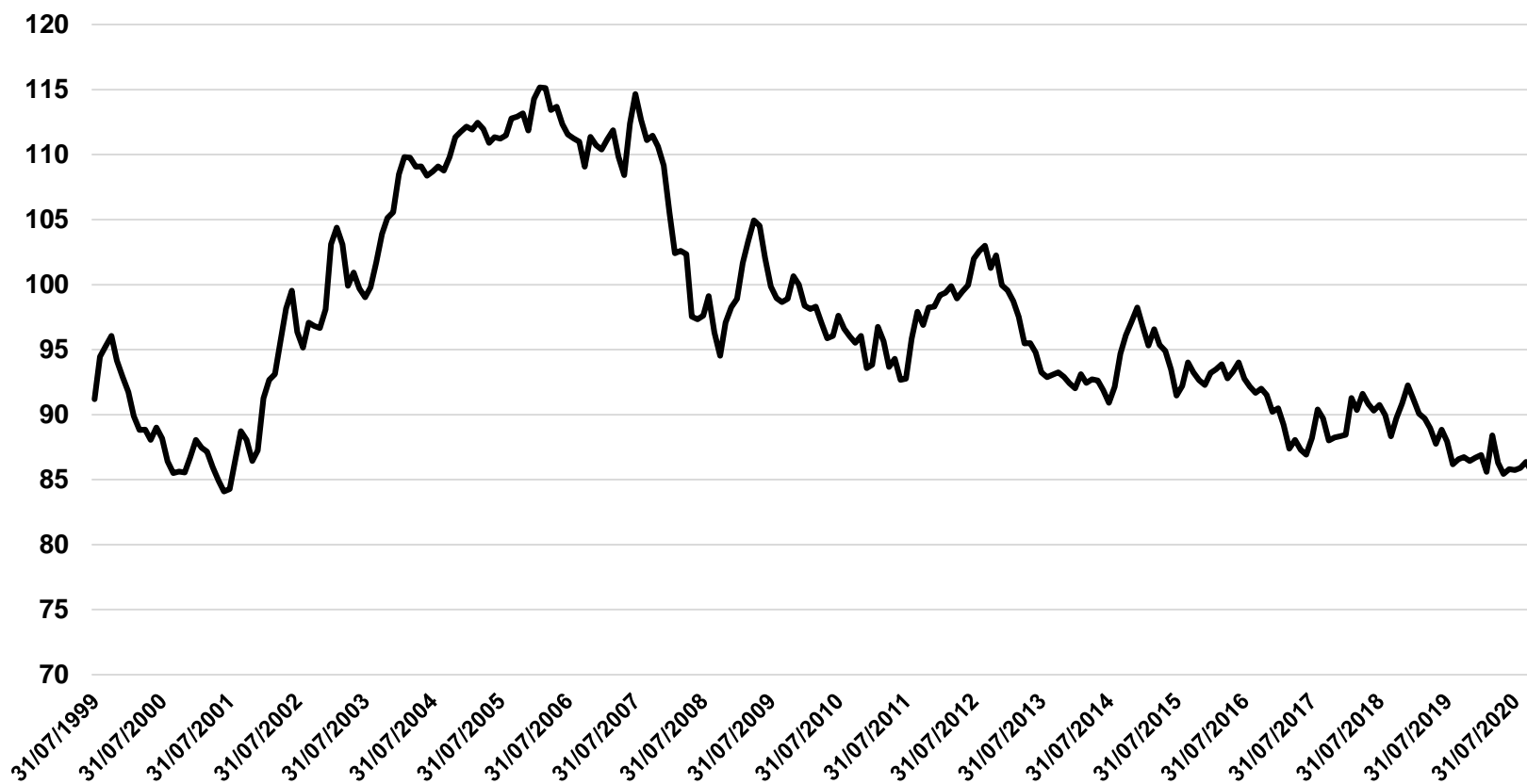

Private capital per hour worked, 2010 US\$, PPP, 2017

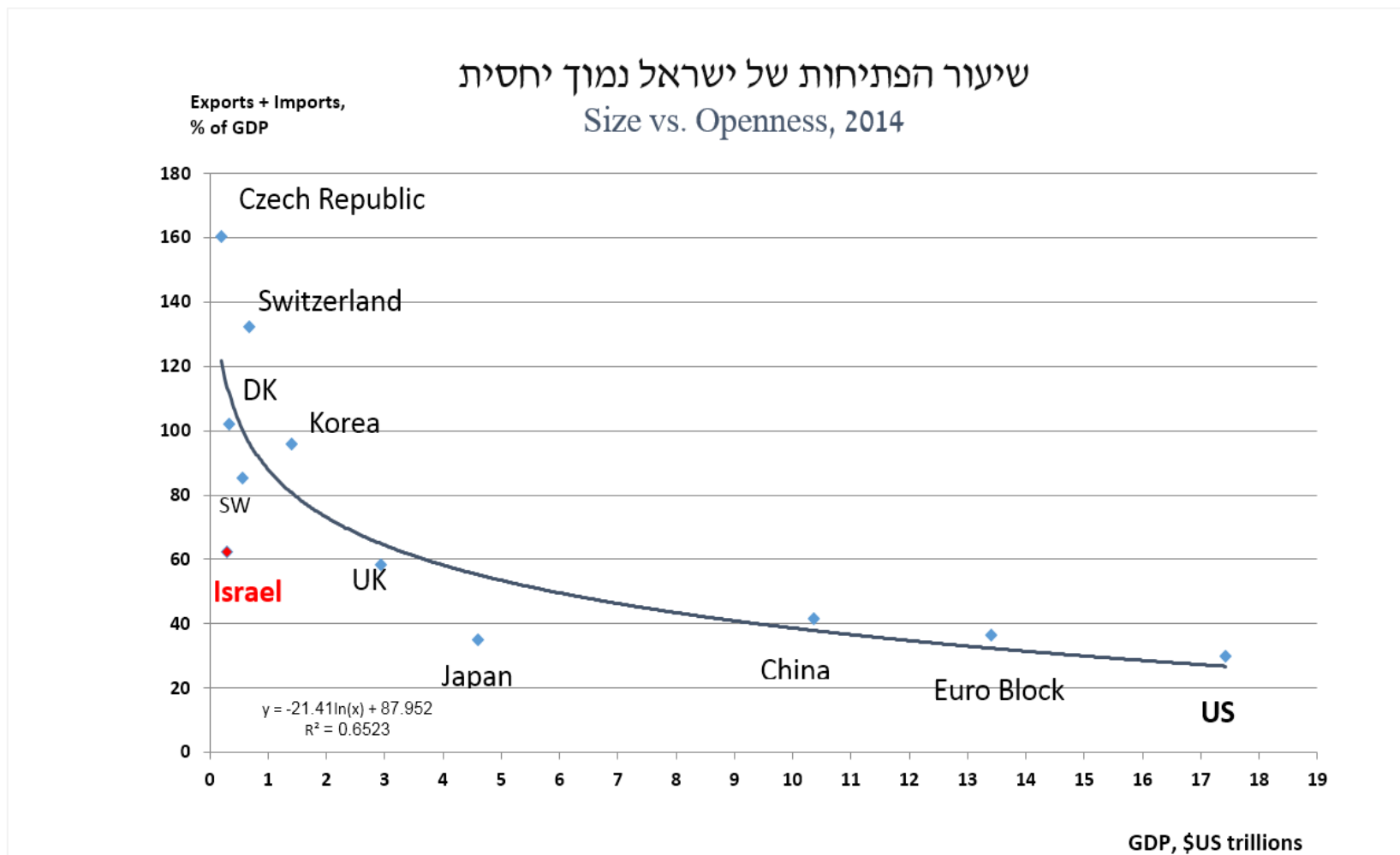

משנת 2007 – לחץ מתמשך על התחזקות השקל

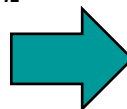
שער חליפין (שקל/סל) - ריאלי אפקטיבי

פתיחות נמוכה של המשק יחסית למדינות דומות

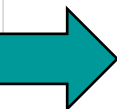
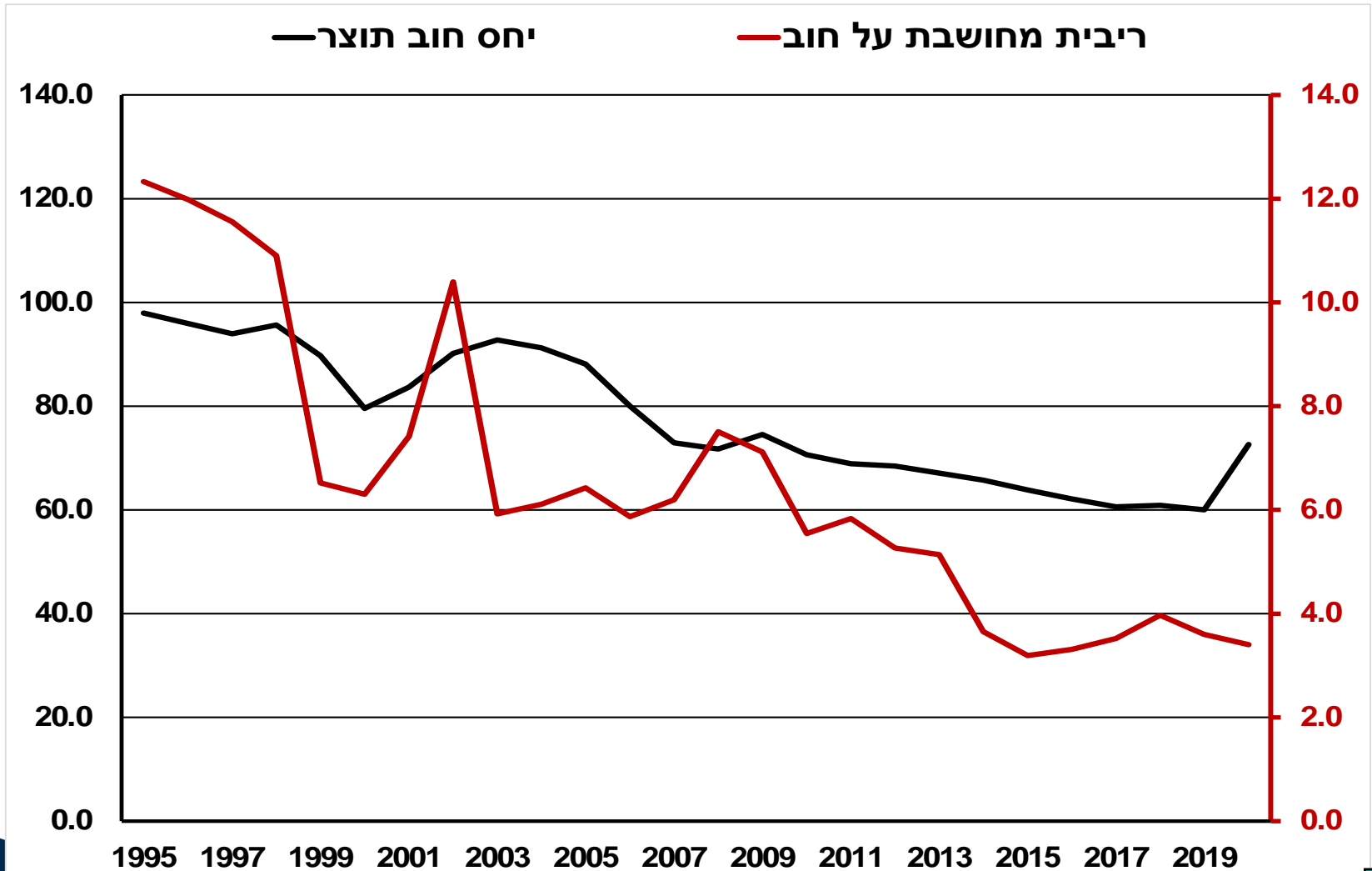

מקור: עמית פרידמן, בנק ישראל, מצגת שהוצגה בפני חוקרי מכון אהרן במאי 2021

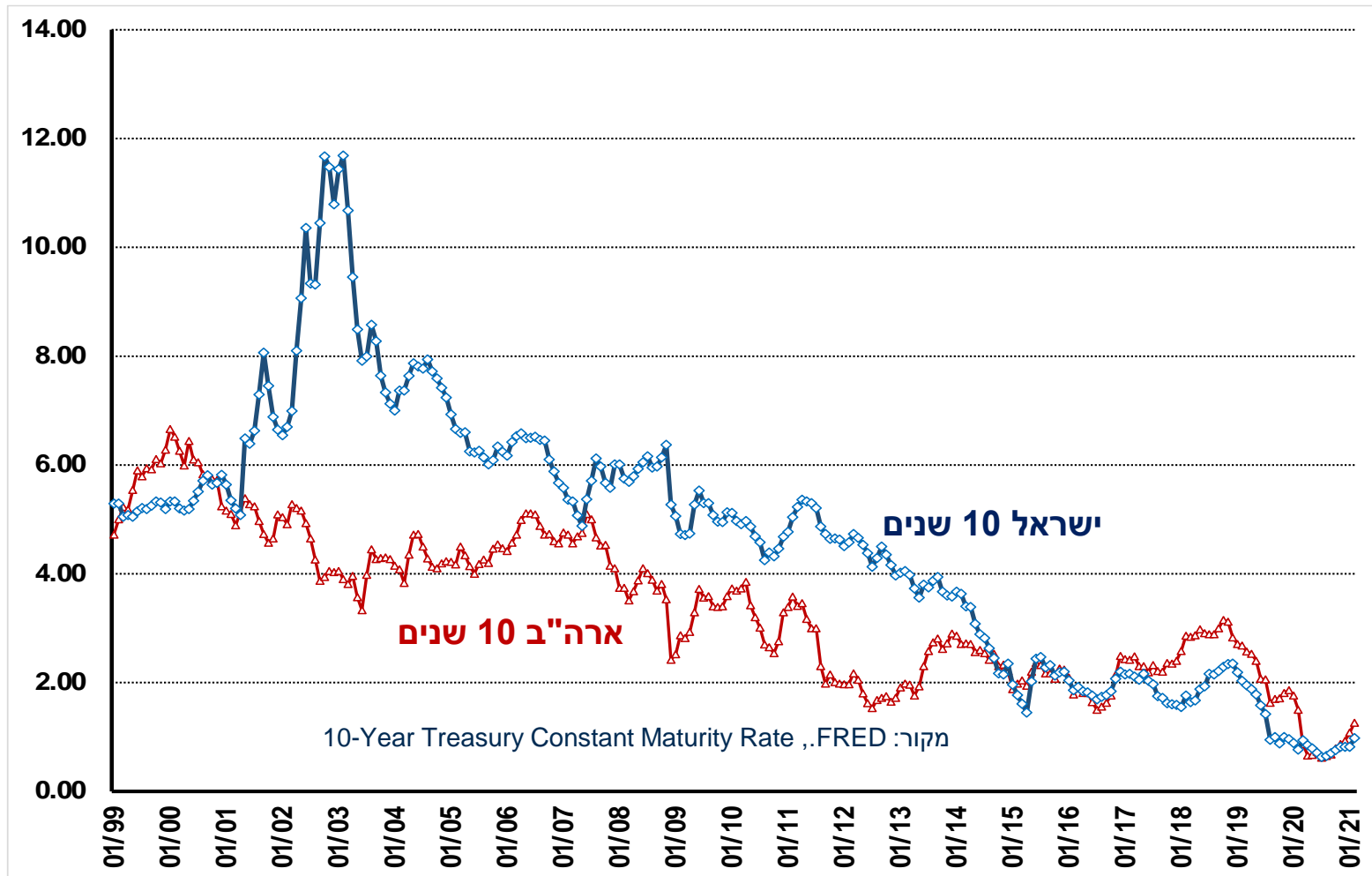

ישראל: בשנת 2020 ריבית נומינלית מחושבת על החוב נמוכה היסטורית

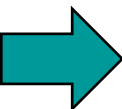
מאז תחילת שנות ה-2000: ירידה משמעותית ב: ריבית נומינלית על חוב, נטל הריבית, יחס חוב תוצר

הריביות של ישראל וארה"ב ל-10 שנים דומה ונמוכות היסטורית למרות תחזיות החוב

חוב תוצר בשנת 2020: ישראל-73%, ארה"ב 127.1%

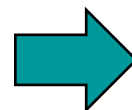
תרחיש צמיחה נומינלית לשנים 2021-2030

- שנים 2021-2022 - הצמיחה הנומינלית על פי תחזית בנק ישראל כ-7.3% בשנת 2021 וכ-6.1% בשנת 2022

השפעת הגדלת ההשקעה הציבורית ומדיניות תומכת צמיחה על התרחיש:

- שנים 2023-2024 - הצמיחה הנומינלית תעמוד על 5.0%*
- שנים 2025-2026 - הצמיחה הנומינלית תעמוד על 5.5%* צמיחה של 5.0% ועוד 0.5 נ"א כתוצאה מהגדלת ההשקעה הציבורית ב-2% תוצר החל מ-2022
- שנים 2027-2030 הצמיחה הנומינלית תעמוד על 6.0%. הצמיחה תעלה ב-0.5 נקודות אחוז נוספות כתוצאה מעליית הפריון (וחזרה לתעסוקה מלאה) בשנים 2025-2030 תרחיש הצמיחה גבוה יותר מזה של בנק ישראל

* הנחה: אינפלציה שנתית של 2%.

תרחיש גירעון ראשוני נומינלי וריבית נומינלית לשנים 2021-2030

תרחיש גרעון ראשוני: *

שנת 2025 ואילך - התאמת מערכת המס, במידת הצורך. לשמירה על: רמת ההשקעה הציבורית של 4% תוצר והשגת תרחיש הגרעון

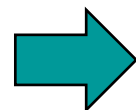
- **שנת 2021:** הגרעון הראשוני - כ-7% תוצר (תחזית בנק ישראל)
- **שנים 2022-2024:** הגרעון הראשוני – 5% תוצר (כ-2% מעל הגרעון בתרחיש בנק ישראל) **
- **שנים 2025-2027:** הגרעון הראשוני ירד בהדרגה בנקודת אחוז אחת כל שנה: 2025: 4%, 2026: 3%, 2027: 2%
- **החל משנת 2028:** הגרעון הראשוני 1.5%

תרחיש ריבית:

שנים 2021-2030 – הריבית הנומינלית תעמוד על 1.7%-2.0%, בהתאם להערכת בנק ישראל, כתוצאה מירידה של יחס החוב לתוצר החל בשנת 2026 ותנאים מאקרו כלכליים בישראל ועולם

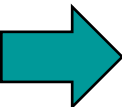
* גרעון ראשוני נומינלי, ללא סבסוד פנסיה

** לא נלקחה בחשבון עליה בתקבולי מס כתוצאה מעליה בצמיחה

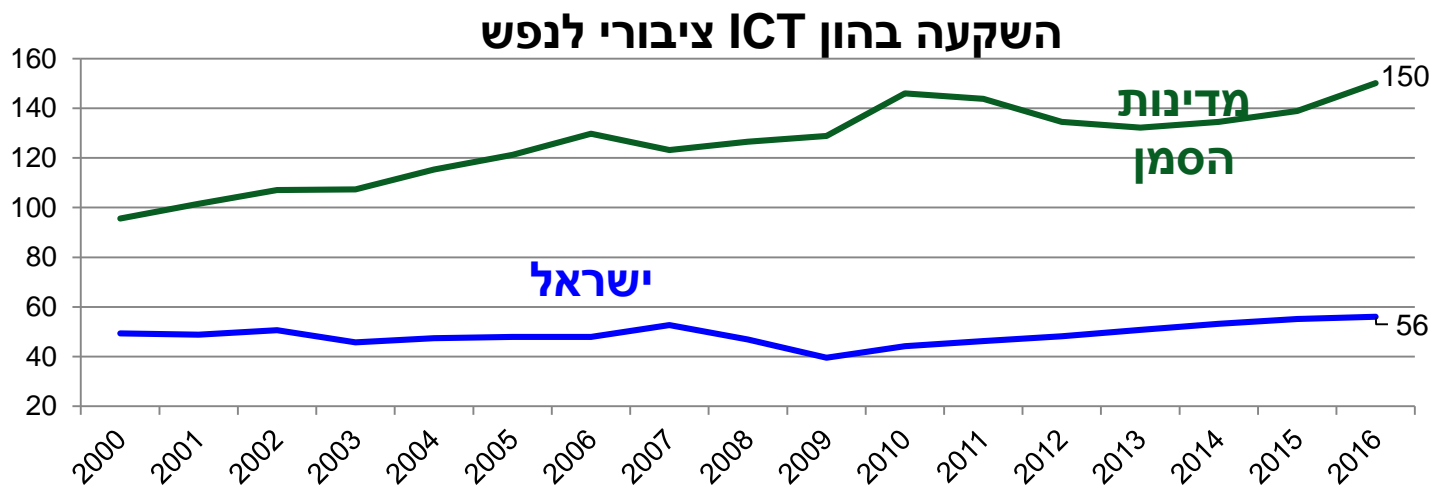
פרויקטים בתחום התשתיות

- תחבורה בכלל ותחבורה ציבורית בפרט
- קידום כל הפרויקטים בדרך: רכבות קלות וכבדות; חשמול; כבישי כניסה מהירים; עידוד סיום מהיר של פרויקטים קיימים
- אוטובוסים בזמינות גבוהה כולל קווי נת"צים, ובמיוחד הרחבת השירות בפריפריה וישובים ערביים ונגישותם למרכזי תעסוקה
- קידום יישום המטרו
- הכנסת אגרות גודש בכניסה למטרופולין תל אביב וירושלים בשעות העומס
- הקמת רשות מטרופולין לגוש דן לניהול מרכזי של התחבורה
- השקעה במיזמי אנרגיה מתחדשת, הרחבת והטמנת רשת החשמל, שיפור איכות הסביבה
- בניית כיתות לימוד, בתי חולים

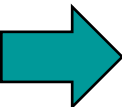
קידום הדיגיטציה והחדשנות

- חדשנות ויעילות המגזר הציבורי חיוניים לצמיחת המשק
 - מיסוי יעיל, קידום עסקים, הורדת בירוקרטיה, התמקדות בענפים המקומיים (65% מהמגזר העסקי)
- השקעה ממשלתית ב-ICT במדינות המובילות גרמה לקידום דיגיטציה במגזר הפרטי
- התשואה השולית של השקעה בחדשנות המגזר הציבורי גבוהה במיוחד

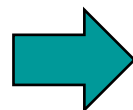
מלאי הון
ICT ציבורי
לנפש 63%
ממדינות
הסמן,
בשלישייה
האחרונה ב-
OECD

.PPP, US\$ 2010

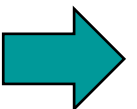
קידום הדיגיטציה והחדשנות

- קידום מהיר של מערכת סיבים אופטיים, מערכת 5G לטלפונים סלולריים וכן יצירת מערכת של שירותי ענן לממשלה ולסקטור הפרטי בישראל
- בנייה מלאה של מערכות E-Government:
- דיגיטציה של כלל המשרדים הממשלתיים בהתאם לתכנית של ישראל דיגיטלית (דוגמא: תכנית לזרוע העבודה)
- דיגיטציה של הרגולציה העסקית כולל: פתיחת עסק, אישורי יבוא מוצרים, אישורי תקנים, ביטוח לאומי, ועוד
- דיגיטציה של התשלומים במשק ותמיכה בסקטור הפרטי ביישום כולל: אישורים בנקאיים, חתימות דיגיטליות ועוד
- תרבות של שימוש בנתונים במגזר הציבורי: יעדים מדידים, שקיפות, אכיפה, מעורבות ציבורית ועוד

שיפור קלות עשיית עסקים

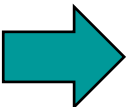
- **קלות עשיית עסקים-מקום 49** בדירוג הבנק העולמי ב-2019 (ירידה ממקום 29 ב-2006)
 - **בירוקרטיה לא יעילה** מגבירה את אי הוודאות ומהווה **מס ריאלי** על הפעילות העסקית
 - **המצב בישראל כמעט ואינו משתפר** כבר שנים, למרות העיסוק הממשלתי הנרחב
 - **מדינות מפותחות משקיעות מאמצים** בחקיקה, מדידה והקמת יחידות ייעודיות בנושא
- האמצעים ההכרחיים להצלחה הם:**
- **קביעת יעד כמותי מדיד** להפחתת עלות הבירוקרטיה
 - **מדידת עלות הבירוקרטיה (מודל ה-SCM)**
 - **יחידה לטיוב הרגולציה, עם סמכויות בחקיקה** לחיוב המשרדים במדידה וביישום
 - **הקמת מועצה עצמאית** לבקרה רגולטורית (RIA)

שיפור קלות עשיית עסקים

עידוד ביקושים לעובדים בכל ענפי המשק - שיקום ופתיחת עסקים תוך מיקוד בעסקים קטנים ובינוניים ופתיחת עסקים חדשים:

- **רפורמה בהלוואות בערבות מדינה לעסקים חדשים**
- **רפורמה במיסוי ארנונה - הקלות לעסק חדש**
- **פחת מואץ להשקעות בכל ענפי המשק: הורדת מס ניטרלית לעסקים**
- **פיתוח אשראי לעסקים, ובפרט לעסקים קטנים - דירוג אשראי; איגוח; שילוב בנק ישראל ורשות שוק ההון**
- **פתיחת המשק ליבוא: הורדת מכסים, בירוקרטיה, בעיקר במזון (חקלאות), הפסקת אפליה על בסיס ענפי ועידוד יצוא**
- **הורדה של עלויות העסקה לבעלי שכר נמוך: רפורמה בפנסיה; תשלומי ביטוח לאומי**
- **טיפול בפערי פריון בפיננסים – איך?**

דרושה בדחיפות –

מדיניות לטיוב רגולציה וקידום התחרות

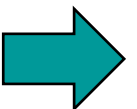
- כלי להורדת הנטל הבירוקרטי וקידום התחרות - אימוץ יעדים מדידים בהשוואה בינלאומית:

- מדד ה-STR (OECD)

- מדידת עלות הנטל הבירוקרטי של עסקים בשיטת SCM כמקובל במדינות ה-OECD

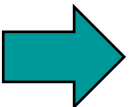
- איסוף נתונים ובקרה על המדידה

- הקמת רשות מתכללת רגולציה בדומה למדינות אירופה שהצליחו

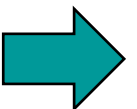
שיכון ודיור: רפורמות לתכנון ויישום

- **רפורמה במנהל מקרקעי ישראל** - מכירת קרקעות לא מתוכנות במרכזי הערים, שיווק קרקעות ומיסוי ערך הקרקע כל עוד הקרקע אינה בנויה
- **רפורמה במימון הרשויות המקומיות** - הורדת ארנונה לעסקים ופיצוי חלקי לרשויות חלשות
- **רפורמה בתכנון** - הגדלת מלאי אישורי הדירות, הצבת יעדים לאישור תכניות, עידוד עיריות על ידי בניית תשתיות על ידי תקציב ממשלתי, הצבת יעד של היקף גמר בניה של 80-100 אלף דירות בשנה עם דגש על אזורי ביקוש, ניצול יתרונות אגלומרציה

שיכון ודיור

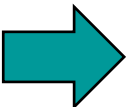
- **רפורמה בהתחדשות עירונית** - הגדלת התקציב לרשות להתחדשות עירונית והצבת יעד שנתי של רמת ההתחדשות העירונית בהיקף 20 אלף יחידות דיור
- **רפורמה בתיעוש הבנייה** - קידום הפריזון והיעילות בענף הבנייה למגורים על ידי השקעות בציווד, מרכיבי בניה סטנדרטים וכניסת חברות זרות מארצות מפותחות
- **רפורמה באורבניזציה של המגזר הערבי** - בנייה רוויה הכוללת מוקדי תעשייה ומסחר, נגישות באמצעות תחבורה ציבורית יעילה והתמקדות ביישובים לאורך כביש 6, ואדי ערה וביישוביים הבדואיים בנגב
- **לא להביא עובדים זרים: עלויות העסקה של כלל העובדים בכלל הענפים בתנאים זהים**
- **מדיניות תחבורה ומדיניות דיור מתאימות ושלוכות** במטרופולין תל אביב וגם באזורים מטרופולינים אחרים כדוגמת באר שבע, חיפה וירושלים

דרושה בדחיפות: מדיניות תעסוקה כוללת

הון אנושי ותעסוקה: התמקדות בחציון התחתון

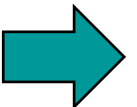
- **חזון ועדת התעסוקה 2030:** עידוד צמיחה תוך צמצום העוני באמצעות הגברת התעסוקה, מיצוי ושדרוג ההון האנושי של העובדים
- **יעדי שיעור תעסוקה** - התמקדות בהעלאת שיעור התעסוקה של נשים ערביות, גברים חרדים ואנשים עם מוגבלות
- **לראשונה יעדי איכות תעסוקה** - העלאת השכר ובמיוחד של גברים ערבים ונשים חרדיות
- **האמצעי המרכזי לקידום החציון התחתון של המועסקים - רפורמה בהכשרה המקצועית והטכנולוגית**
- **מערכת החינוך K-12 לאוכלוסייה הערבית** - מקור מרכזי לפערי השכר (רפורמות ספציפיות בעבודה)
- **חינוך בגיל הרך (0-3)** - אין די עדויות לצורך בהשקעה רוחבית, יש להתמקד במשפחות במצבי רווחה

דרושה בדחיפות: מדיניות תעסוקה כוללת

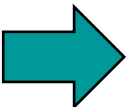
רפורמה בהכשרה המקצועית והטכנולוגית

- קהלי היעד העיקריים: צעירים הנכנסים לשוק העבודה ואינם פונים להשכלה אקדמית, מובטלים ודורשי עבודה מקרב אוכלוסיות היעד, ועובדים שיש חשש לכך שמקצועם נעלם (המטרה לכלול כמעט את כל מי שלא פונה להשכלה אקדמית)
- יעד איכות - תשואה של 6% לפחות להכשרה בהיקף של מעל 400 שעות, במונחי שכר מול השכר הצפוי ללא ההכשרה
- עם ביצוע הרפורמה המוצעת יורחב היקף המשתתפים בהכשרות מסובסדות אשר יעמדו ביעד האיכות
- חיזוק והרחבת הלימודים על פי הביקושים בשוק, כולל תחומים שלא קיימים במערכת כיום (בדגש לשירותים), תוך היוועצות עם המעסיקים
- רצף אקרדיטציה ללומדים, ללא תקרת זכוכית, ועידוד שילוב מכללות טכנולוגיות ואקדמיות

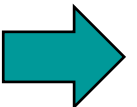
קידום החברה הערבית: אסטרטגיה לקידום החברה הערבית (922) - תעסוקה

- **אבחון תעסוקתי** מתקדם לכלל המובטלים והרוצים להשתלב בתעסוקה; דגש על צעירים כבר בשלב התיכון
- **סדנאות וקורסים לפיתוח כישורים ומיומנויות:** עברית, אוריינות דיגיטאלית וכישורים רכים
- **הכשרות מקצועיות -** הרחבת היקף המשתתפים באופן משמעותי
- **קידום השקעה בתחבורה ותכנון** של מרכזי מסחר, משרדים ומגורים לגובה ביישובים בחברה הערבית
- **הרחבה משמעותית של קווי תחבורה** ציבורית מיישובים ערביים לאזורי תעשייה ומסחר מחוץ ליישובים בטווח הקצר

קידום החברה הערבית - חינוך והשכלה

- הכוונה כבר בשלב התיכון להשכלה גבוהה ולהכשרות - למיצוי מלוא הפוטנציאל
- שנת הכשרה והשתלבות לצעירים ערבים
- עברית במערכת החינוך: היעד צריך להיות שליטה בעברית מדוברת לכולם ורמה גבוהה בכתיבה וקריאה כהכנה ללימודים באקדמיה
- מערכת החינוך: השקעה בידע ושימוש דיגיטלי של המורים והתלמידים ובהנגשת מחשבים; השקעה בשליש התחתון בתיכון
- הרחבת הפקולטות הקיימות או הקמת מוסד חדש שיתמחה במקצועות הפארא-רפואיים
- קרן סיוע לסטודנטים למניעת נשירה מסיבית באקדמיה
- השקעה בחיבור לתשתיות אינטרנט בישובים ערביים ובמקביל הקמת מרחבי למידה/עבודה המספקים שירותי מחשוב ואינטרנט

קידום החברה החרדית

- הורדת גיל הפטור לעידוד שילוב גברים חרדים בתעסוקה

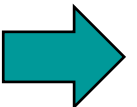
- שנת הכשרה והשתלבות לצעירים חרדים

- פיתוח ועיבוי תוכניות לשילוב וקידום של נשים חרדיות במקצועות עתירי שכר שאינם הוראה (הייטק, בריאות, פיננסים ועוד); מערכת חינוך לבנות (סמינרים) – בניית הכשרות מתאימות

- השקעה באבחון תעסוקתי, הכשרות מקצועיות והשמה: במסגרת משרד תעסוקה

- תחבורה ציבורית למרכזי תעסוקה

- עידוד ותמיכה בישיבות עם לימודי ליבה

הקמת צוותים לרפורמות נוספות

- **קידום השקעות פרטיות:** זיהוי חסמים והשוואת תמריצים ומיסוי בין הענפים
- **רפורמות בתפקוד רשויות מקומיות והקשר לשלטון מרכזי:** ביזור חינוך על פי המלצות ועדת דוברת; רפורמה במיסוי ארנונה לעסקים ומגורים; ביזור סמכויות בתחומי רווחה ציבורית; תחרות בין רשויות להכנסת אוכלוסייה והתחדשות עירונית
- **בריאות:** רפורמה בתפקוד בתי החולים; הערכות למגפות

